

Erazim Kohák, pasáž z knihy

Svoboda, svědomí, soužití : Kapitoly z mezilidské etiky

Sociologické nakladatelství (SLON), 2004, str. 11-13

(poznámka JK: za slovo filosofie je možné klidně dosadit i slovo „věda“)

Důraz, už od dob Sokratových, je kladen na ověřené, spolehlivé porozumění. Nestací jen spřádat poutavý a plynulý příběh. To může první krok, avšak bez kritického prozkoumávání zůstává takový příběh paním, přinejlepším mýtem. Navrhuje možný výklad a možnou orientaci, avšak neposkytuje spolehlivou oporu, a není ještě filosofií v našem smyslu. K té je třeba tří kritických otázek - **co to znamená? na čem se to zakládá? co z toho vyplývá?** Pokud je nepoložíme, zůstáváme na úrovni pábitelů.

Ta první, nejzákladnější, je vlastní otázka údivu. **Co to vlastně znamená?** Sokrates se proslavil výrokem, že život, nad kterým se nepozastavíme, nestojí za o, abychom jej žili. To se vztahuje i na filosofické výroky. Výrok, nad kterým se nepozastavíme, tedy o kterém si nepoložíme tu nejzákladnější otázku, *co to vlastně znamená*, nestojí za to, abychom jej vůbec pronášeli. Může být poeticky krásný jako „Život je studánka“, nebo metafyzicky hluboký jako „Bytí je jedno, pravda a dobro“, avšak pokud si o něm nepoložíme otázku, co to vlastně znamená, není to filosofický výrok, jen zvukový rámec našeho konání.

S takovým zvukovým rámcem nemá smyslu „souhlasit“ či „nesouhlasit“. Není to vlastně ani možné, dokud nepoložíme otázku, co vlastně znamená, a nestanovíme si alespoň provizorní, pracovní odpověď. Možná se k jiné ani nedopracujeme. Člověk není vševědoucí. Přesto, abychom mohli srozumitelně hovořit, potřebujeme vědět alespoň pracovní, v rámci hovoru, co svými slovy míníme. Filosofie se vymyká z poesie a mýtu - ne-li přímo blábolu - teprve tehdy, když si položí otázku, co to vlastně znamená?

Potom nastoupí druhá filosofická otázka - **na čem se to zakládá?** Zásadní rozdíl v lidském hovoru nakonec není mezi názorem a údajným „faktem“ pozitivistických spekulací. Vždyť všechno lidské poznání, včetně té nejvědeckější přírodovědy, je zprvu jen něčí názor.

Pokud něco víme, je to proto, že někdo něco nazřel, doslova uviděl. Uviděl to třeba smysly, jako nazíráme červenou barvu střechy. Nebo snad rozumem, jako nazíráme třeba skutečnost, že protilehlé strany rovnoběžníku si jsou rovné nutně, ne jen nahodile. Bez názoru se neobejdeme. Avšak ne všechny názory mají stejnou výpovědní hodnotu. Zásadní rozdíl je mezi názorem rozmarně libovolným a názorem podloženým dobrými, ověřenými důvody. „Fakt“ je prostě nepřesné označení důkladně doloženého názoru. Názor ničím nedoložený je pábení.

Nic proti pábení. Má své důležité místo v tvorbě možností. Jenže filosofie v našem smyslu to ještě není. Hovor se stává filosofickým teprve tehdy, když jsme si položili nejen kritickou otázku smyslu, co to vlastně znamená, nýbrž také kritickou otázku odůvodnění, na čem se to zakládá? Dokud nevím, jakými důvody podepírá druhý svá tvrzení, nemá smyslu se tázat, zda „souhlasím“ či „nesouhlasím“. Filosoficky vzato, souhlas či nesouhlas není příliš zajímavý. Daleko zajímavější jsou otázky co to znamená? a na čem se to zakládá?, protože bez těch je názor jen slovem vypuštěným do větru, nezakotveným důvodem.

Pak do třetice, filosofie si potřebuje položit kritickou otázku následků: co z toho vyplývá? Co by se změnilo, kdyby se ukázalo, že daný jasně určený a dobře doložený výrok je pravdivý? Změnilo by se vůbec něco? Podle Williama Jamese významem výroku je rozdíl, který by jeho pravdivost znamenala v tom, jak vnímáme svůj svět a své místo v něm. Výrok, který nemá žádné následky, nemá ani žádný smysl.

Tak třeba, je to pravda, že v rohu této místnosti tančí zcela neviditelný, nehmatatelný a neslyšitelný indián svůj válečný tanec? Nemohu to dokázat - je opravdu neviditelný - ale nemohu to ani popřít. A ostatně nemusím. Je to výrok, který nemá žádné následky. Je-li pravdivý či ne, nic to nemění. Proto je to i výrok, který nemá žádný smysl. Přesto se lidé dokážou přít až do krve právě o takové výroky. Pokud filosofie nemá zabřednout do takových sporů, potřebuje odložit otázku souhlasu do závorek a položit svou třetí, praktickou otázku, tj. co z toho vyplývá? Teprve těmito třemi otázkami se filosofický údiv nad zázrakem všeho, co jest, vyčleňuje z bohaté úrodné půdy mýtu a poesie a stává se filosofickým poznáním.